

LENKA KUKUROVÁ

Model-building and Ideology

Radovan Čerevka – *Moc v múzeu* [Power in the Museum]

Guest artist: Martin Piaček / "It is like a small version of paradise", povedala [she said]

16 November 2018 – 31 March 2019, East Slovak Gallery, Hlavná 27, Košice;

curator: Ivana Moncolová

Annotation

Although the title of the Radovan Čerevka exhibition *Moc v múzeu* [Power in the Museum] could refer to Institutional Critique, its theme is in fact the power relationships within society. The museum reference is used as a parallel for the construction and conservation of meanings through the influence of the media, propaganda, popular narratives and innocent entertainments such as model-building. The exhibition was created for the underground space of the East Slovak Museum in Košice, renovated in 2013. The artist is relating here to themes he has addressed in the past: an interest in the realities of war, model-building in connection with representing reality, and the role of the media and culture in conveying information to the public. The reviewer analyzes the main works, many of which relate to criticizing Russian Putin-related propaganda (*Zvezda* [Red Star], 2017; *Boeing 777*, 2017; *Polite People*, 2018). She also focuses on the installation "It is like a small version of paradise", povedala [she said] by the invited guest artist Martin Piaček; it resulted from his collaborating with his partner Réka Szabó.

Mgr. Lenka Kukurová, PhD (1978) is a curator, art critic and activist. She is devoted to the examination of political arts and artistic activism. She has organised several extensive group exhibitions focusing on current societal topics such as: the refugee issue (Kunsthalle Bratislava, Galerie NTK Prague), criticism of the practice of taking away children from Roma families (Ministry of Culture, Prague), the theme of national identity (Honorary Consulate of the SR, Leipzig, Germany). She cooperates with non-profit organizations specialising on human rights and ecology. Since 2013, she has worked as co-curator of the Prague Artwall Gallery, which is located in a public area and specializes in political art. In 2017, she is collaborating with the National Gallery in Prague on the program related to the exhibition of Ai Weiwei *Law of the Journey*. She lives in Germany.
kukurova@seznam.cz

LENKA KUKUROVÁ

Modelárstvo a ideológia

Radovan Čerevka – *Moc v múzeu*

Host: Martin Piaček / It is like a small version of paradise, povedala

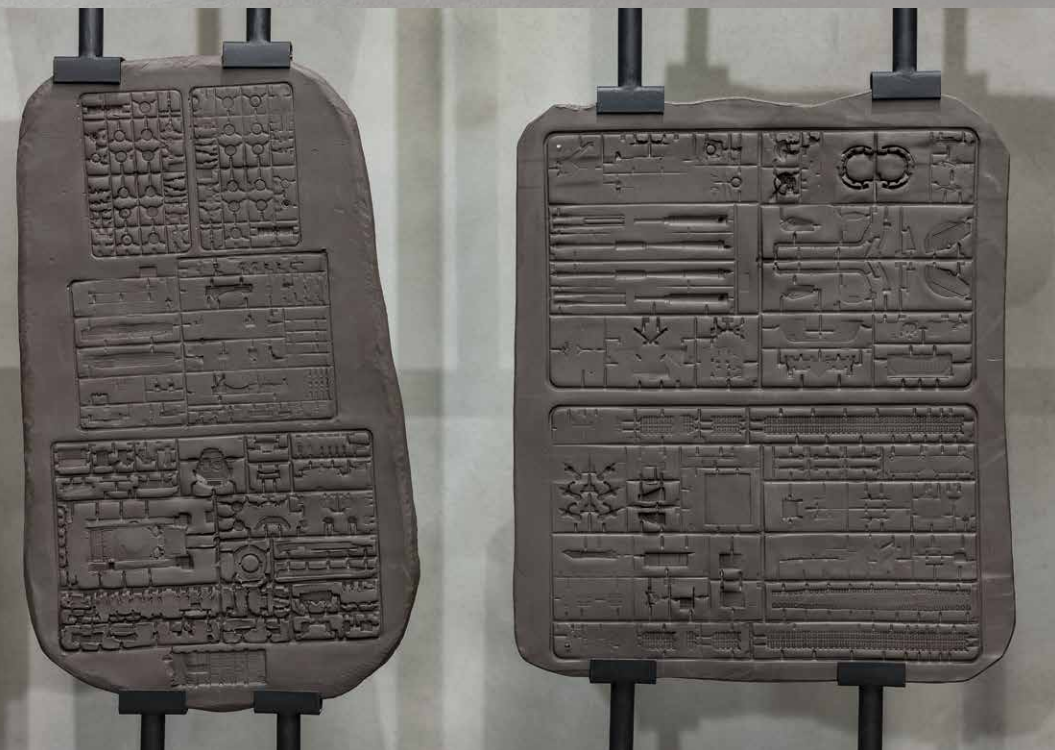
16. 11. 2018 – 31. 3. 2019, Východoslovenská galéria, Hlavná 27, Košice,

kurátorka Ivana Moncolová

Téma múzea je pomerne obľúbenou inšpiráciou výstav súčasného umenia.¹ Je to tak i v prípade výstavy Radovana Čerevku s názvom *Moc v múzeu*. Spojenie slov moc a múzeum by mohlo odkazovať na inštitucionálnu kritiku, no v tomto prípade to tak nie je. Námetom výstavy sú mocenské vzťahy v spoločnosti a aj v rámci civilizácií. Odkaz na múzeum je využitý ako paralela procesov konštruovania a konzervovania významov vplyvom médií, propagandy, populárnych naratívov či prostredníctvom takej nevinnej zábavy, akou je modelárstvo. Výraznú rolu zohráva aj odkaz na muzeálnu estetiku. Čerevkova výstava pripravená pre podzemie Východoslovenskej galérie v kurátorskej koncepcii Ivany Moncolovej je vizuálnym zážitkom založeným na hre priestoru a vystavených artefaktov.

1 Umelecká skupina Kassaboys (v ktorej Radovan Čerevka pôsobil spolu s Tomášom Makarom a Petrom Vrábľom) napríklad v minulosti využila tému múzea na výstave *Museum* (Galéria NoD, Praha, 2008). Výstava inšpirovaná kabinetom kuriozít prezentovala exponáty parodujúce extrémistické výroky politika Jána Slotu.

Radovan Čerevka: *Boeing 777*, 2017, participatívny projekt, objekty, stavebnicový model 1:144, digitálna tlač, LED svietidlá, rôzne materiály a veľkosti, detail

Radovan Čerevka: Zvezda, 2017, kov, keramika, 570 x 180 x 120 cm, detail

Podzemný priestor Východoslovenskej galérie bol zrekonštruovaný v roku 2013, doposiaľ sa v ňom uskutočnilo len niekoľko výstav. Ide o členenú podzemnú halu s betónovými stenami a stĺpmi a s perforovaným bielym stropom. V priestore sú čiastočne zachované a odhalené historické múry meštianskych domov. Kurátorka výstavy nesúrodý charakter miesta popisuje ako osciláciu medzi „katakombami a betónovým krytom“², autor zas ako hybrid medzi „kryptou a podzemnou garážou“³. Hybridnú formu majú aj vystavené diela, ktoré formálne kombinujú odkazy na hieroglyfické dosky, železné lešenia a vykopávky v piesku s pozostatkami vojenskej techniky. Výsledný divácky pocit je rozpoznanie a zároveň zneistenie, uvedomenie si faktu, že nič nie je také, ako na prvý pohľad vyzerá, či už po vizuálnej alebo významovej stránke.

Pri vstupe je umiestnené rozmerné dielo *Zvezda* (2017). Má podobu železnej konštrukcie so zavesenými hlinenými doskami pokrytými znakmi: možno nástrojmi neznámej civilizácie, možno nerozlúštiteľným písmom. Železný závesný systém na jednej strane vytvára akýsi pazúr v tvare deformovanej hviezdy. Situácia stretu s neznámou kultúrou navodzuje potrebu vysvetlenia. Podobne ako v múzeu siahnu diváci po popise, ktorý uvádza, že ide o logo súčasnej ruskej modelárskej firmy Zvezda. Táto firma vyrába „zmenšeniny zbraní, vojakov, vojenskej techniky najmä z druhej svetovej vojny, teraz sú zasvätené ruskej armáde ako súčasť výchovy

2 Ivana Moncolová v kurátorskom texte k výstave.

3 Vyjadrenie Radovana Čerevku na autorskej komentovanej prehliadke výstavy, 13. 3. 2019.

Radovan Čerevka: Zvezda, 2017, kov, keramika, 570 x 180 x 120 cm

k patriotizmu“⁴. Z textu je zrejmé, že témou je modelárstvo a zároveň politická propaganda. Podľa slov autora zobrazuje dielo „bod nula“⁵, východiskovú situáciu. Podobne ako v modelárstve je potrebné jednotlivé časti najskôr rozložiť, vylomiť z rámov, rozlíšiť a začať stavať. V tomto prípade však chýba návod. V záplave čiastkových informácií bez návodu vytvorí ľudský mozog spojenia na základe zjednodušenia, príbuzností a útržkov faktov. Rovnako ako pri záplave mediálnych informácií bez návodu na ich triedenie.

S ruskou putinovskou propagandou súvisí aj ďalšie vystavené dielo *Boeing 777* (2017). Ide o odkaz na mediálne známu a kontroverznú kauzu zo začiatku konfliktu na Ukrajine: zostrelenie civilného malajzijského lietadla MH17 nad ukrajinským separatistickým územím v lete 2014. Na vykreslenie komplikovaných ideologických vzťahov si tu umelec opäť vzal na pomoc modelárstvo. Dielo pozostáva z troch častí: krabica s modelom lietadla, dioráma⁶ na podstavci v tvare loga firmy Zvezda a texty na stene. Na krabici absentuje fotografia lietadla, namiesto nej je viditeľný len jeho obrys podsvietený červeným neónom. Ani na podstavci nevidíme lietadlo, len trávnatú plochu s verným zobrazením zuhoľnatených trosiek. Dielo neostáva v rovine konštatovania faktu

4 Ivana Moncolová v kurátorskom texte k výstave.

5 Vyjadrenie Radovana Čerevku na autorskej komentovanej prehliadke výstavy, 13. 3. 2019.

6 Zatiaľ čo v muzeálnej tradícii sú diorámy rozmernými scénami simulujúcimi realitu v životnej veľkosti s pozadím, v modelárstve ide o zmenšené výrezy, často bez pozadia.

Radovan Čerevka: Boeing 777, 2017, participatívny projekt, objekty, stavebnicový model 1: 144, digitálna tlač, LED svietidlá, rôzne materiály a veľkosti

o zostrelení lietadla, ale skúma aj mechanizmy konštruovania dejinných právd. Putinovská propaganda totiž napriek záverom medzinárodnej vyšetrovacej komisie stále obviňuje zo zostrelenia ukrajinskú armádu. Čerevka v akte subverzie prihlásil diorámu do ruskej súťaže modelov Zvezda, ale z ideologických dôvodov ju odmietli (emailová korešpondencia je súčasťou diela). To ilustruje skutočnosť, že boj o politické naratívy sa odohráva aj v rovine populárnych voľnočasových aktivít, masovej kultúry, a dokonca aj prostredníctvom hračiek. Podobný odkaz nesie aj dielo *Polite People* (2018), ktoré tvorí zväčšená apropriovaná krabica s modelmi súčasných ruských vojakov a mačky, bežne dostupná v modelárskych obchodoch. Ide o model vytvorený na základe agentúrnej fotografie zobrazujúcej ruských vojakov na Kryme.⁷

Radovan Čerevka v aktuálnej výstave nadväzuje na témy, ktorým sa venoval už v minulosti: záujem o vojenské reálie, modelárstvo v súvislosti s reprezentáciou reality, úloha médií a kultúry v sprostredkovaní informácií verejnosti. Ozbrojeným konfliktom na Ukrajine sa spolu s umeleckou skupinou Kassaboys zaoberal už krátko po jeho vypuknutí v roku 2014. Výstava *Verchovina* (Artwall, Praha) bola reakciou na zmanipulované referendum a následnú anexiu Krymu Ruskom. Kassaboys vytvorili fiktívnu propagačnú kampaň na referendum o odtrhnutí Podkarpatskej Rusi od Ukrajiny a jej pričlenení k Československu. Projekt kombinoval medzivojnové turistické

7 V Litve táto hračka vyvolala pohoršenie a diskusiu o možnosti zákazu hračiek, ktoré prekrúcajú históriu.

Radovan Čerevka: Boeing 777, 2017, participatívny projekt, objekty, stavebnicový model 1: 144, digitálna tlač, LED svietidlá, rôzne materiály a veľkosti, detail

fotografie s otázkami (anexia, pripojenie, integrácia), ktoré boli skôr výstražnými proklamáciami o nemožnosti voľby. Výstava parodovala argumentáciu historickým geopolitickým členením a zároveň upozornila na jej nebezpečenstvo.

Na výstave nájdeme aj niekoľko ďalších diorám, niektoré čitateľnejšie, iné abstraktnejšie. Najväčšia reaguje na správy a štatistiky súvisiace s vojnou v Afganistane, ďalšia zobrazuje havarované lietadlá v podobe akýchsi totemových masiek. Menej konkrétne sú novovytvorené diela kombinujúce piesok, epoxid a umelý kameň, ktoré majú k muzeálnym exponátom najbližšie. Podľa kurátorky výstavy pripomínajú tieto ťažko rozoznateľné predmety fosílie alebo kostry pravekých jašterov, autor zasa hovorí o nálezisku geologickej vrstvy so stopami konfliktu. Filmovým divákom môže dielo evokovať pozostatky scén z filmu *Votrelec*. Čerevka tu pracuje s momentom zneistenia a dekonštrukcie známeho, keďže predmety nie je možné kompletne dešifrovať. Posolstvom môže byť obozretnosť k prijímaným informáciám a opatrnosť k mocenským hrám vo vysvetleniach histórie či súčasnosti.

Konflikt medzi jednotlivými výkladmi sveta je námetom diela *Ezomágia In: Huntington, Samuel P.: Stret civilizácií, Touchstone, NYC: 1997, str. 381 – 388* (2018). Dielo nadväzuje na u nás v minulosti populárnu knihu amerického konzervatívneho politológa Samuela Huntingтона, ktorá sa zaoberá usporiadaním sveta po konci studenej vojny a predpovedá stret kultúr a náboženstiev,

Radovan Červka: Polite People, 2018,
objekt, kartón, plast, drevo, digitálna tlač,
300 x 190 x 45 cm

Radovan Čerevka: Ezomágia In: Huntington, Samuel P.: Stret civilizácií, Touchstone, NYC: 1997, str. 381 – 388, 2018, umelý kameň, pigment, kov, videoinštalácia, variabilné rozmery

najmä konflikt medzi Západom a Nezápadom, medzi kresťanstvom a islamom.⁸ Čerevka toto veľké rozprávanie ilustruje autorskými kartami s nápismi a symbolmi, ktoré voľne vytvoril podľa textu knihy. Na kartách sú zobrazené znaky súvisiace so štátmi, náboženstvami, ale aj so zbraňami či organizáciami ako NATO a OSN. Vo videu veštica tieto karty vykladá na spôsob tarotových kariet a veští z nich fiktívnu budúcnosť sveta plnú vášní, konfliktov a zvrátov.⁹ Použité symboly vo forme reliéfov sú podľa rozloženia vo videu rozmiestnené na stene a v strede je situovaná kruhová projekcia. V diele sa stretávajú dva výklady sveta: politologický a ezoterický. Čerevka to vysvetľuje ako konflikt exaktného a iracionálneho.¹⁰ Z môjho pohľadu však nie sú Huntingtonove názory oveľa exaktnejšie ako akákoľvek iná mocenská propaganda.

Dobový výklad sveta s očakávaním stretu civilizácií je totiž silno ideologicky podfarbený. Je založený na dedičstve koloniálnej minulosti a studenej vojny. V Huntingtonovom systéme je Západ nositeľom pravdy a stret civilizácií je následne nevyhnutný z hľadiska súperiacich kultúr.

8 Huntington prvýkrát rozvinul svoju teóriu v článku *The Clash of Civilizations?*, publikovanom v časopise *Foreign Affairs* v roku 1993. V roku 1997 vydal knihu s názvom *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, tentoraz už bez otáznika za stretom civilizácií.

9 Veštenie z politického textu využila vo svojom diele *Kapitál: Magické recepty na lásku, zdravie a šťastie* (2006) dvojica autoriek Anetta Mona Chisa a Lucia Tkačová. V ich videu veštica vykladá budúcnosť z Marxovej knihy *Kapitál*.

10 Vyjadrenie Radovana Čerevku na autorskej komentovanej prehliadke výstavy, 13. 3. 2019.

Radovan Čerevka: Ezomágia In: Huntington, Samuel P.: Stret civilizácií, Touchstone, NYC: 1997, str. 381 – 388, 2018, umelý kameň, pigment, kov, videoinštalácia, variabilné rozmery, detail

Autor pritom ignoruje ekonomické alebo sociálne rozdiely vo svete. Predstava o strete civilizácií bola silno kritizovaná z ľavicových pozícií už v deväťdesiatych rokoch 20. storočia. Medzi výrazných kritikov patrila napríklad literárny teoretik a zakladateľ postkoloniálnych štúdií Edward Said.¹¹ Said bol odborníkom na arabskú kultúru a autorovi vyčítal neznalosť nezápadných kultúr a ich stereotypné zjednodušovanie. Huntingtonova predstava o civilizáciách je založená na mylnej predstave akejsi čistoty, separácie a homogenity kultúr. Namiesto porozumenia, kultúrnej výmeny a spolupráce ponúka nacionalizmus a prehlbovanie rozdielov, ktoré nevyhnutne vedú ku konfliktu. Ak vnímame jeho tvrdenia ako problematické, nevyhnutne to ovplyvní aj interpretáciu Čerevkovho diela, kde sa stretáva ezoterická interpretácia reality s konzervatívnym západným výkladom sveta. Veštenie z obrázkov jadrových ponoriek a podobných symbolov pôsobí komicky, no v konečnom dôsledku naratív vyznieva pozitívne v tom zmysle, že niečo nové príde, čo nás zjednotí. Ezoterický prístup k realite má však určite aj mnoho negatívnych stránok, akými sú napríklad ignorovanie problémov, eskapizmus a rezignovanie na politickú aktivitu. V tomto zmysle je dielo možné interpretovať ako výzvu na kritické myslenie na všetkých úrovniach a na opatrnosť v prijímaní veľkých rozprávání. Nepochybne ide o zaujímavú prácu s množstvom odkazov na nedávnu históriu aj súčasnú realitu, v ktorej sa naša spoločnosť nachádza.

11 Prednáška Edwarda Saida *The Myth of the 'Clash of Civilisations'* z roku 1998 je dostupná na <https://www.mediaed.org/transcripts/Edward-Said-The-Myth-of-Clash-Civilizations-Transcript.pdf>.

Martin Piaček: „It is like a small version of paradise,” povedala, 2018. Všetky foto: Jakub Hauskrecht

Hostom výstavy bol umelec Martin Piaček, ktorý svoje diela s názvom „*It is like a small version of paradise,*” povedala (2018) inštaloval v susednej zatemnenej miestnosti.¹² Zo steny vystupuje biela mramorová ženská päšť, ktorá zvierá trsy rastlín. Pritom nie je zovretá v geste hrozby, ale v geste ponúknutia. Oproti je umiestnená naaranžovaná kytica zo suchých tráv, sporé svetlo vytvára snovú atmosféru. Inštaláciu dopĺňa báseň Emily Dickinson. Hoci zovretú päšť a tiež vyprahnutú vegetáciu nájdeme aj v Čerevkových dielach, Piačekova inštalácia je s nimi v subtilnom významovom aj formálnom dialógu. Martin Piaček na dielo spolupracoval so svojou partnerkou Rékou Szabó, ktorá mu tlmočila svoju predstavu o podobe inštalácie. Dielo je možné čítať ako metaforu usporiadania sveta podľa predstavy žien. Zatiaľ však len na okraji a v štádiu zrodu.

Mgr. Lenka Kukurová, PhD. (1978), je kurátorka, umelecká kritička a aktivistka. Venuje sa skúmaniu politického umenia a umeleckého aktivizmu. Organizovala niekoľko rozsiahlych skupinových výstav orientovaných na aktuálne spoločenské témy, napríklad utečenecká kríza (Kunsthalle Bratislava, Galerie NTK Praha), kritika praxe odoberania detí z rómskych rodín (Ministerstvo kultúry ČR, Praha), národná identita (Honorárny konzulát SR, Lipsko). Spolupracuje s neziskovými organizáciami zameranými na ľudské práva a ekológiu. Od roku 2013 pôsobí ako spolukurátorka pražskej Galerie Artwall, ktorá je umiestnená vo verejnom priestore a špecializuje sa na politické umenie. V roku 2017 spolupracovala s Národnou galériou v Prahe na programe k výstave *Aj Wej-weja Zákon cesty*. Žije v Nemecku. kukurova@seznam.cz

¹² Obaja autori sa zaujímajú o podobné témy a v minulosti už niekoľkokrát spolupracovali, napríklad na výstave *Jas a bdenie /Intervenujúce súčasné umenie v zbierkach Múzea SNP/*, Múzeum SNP, Banská Bystrica, 2016.

